

УДК 323.39(477):17.022.1

Політична еліта України як уособлення субкультури влади

Г.В. ГРАБІНА

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, м. Одеса, Україна,
E-mail: grabinaanna@gmail.com**Авторське резюме**

Стаття присвячена вивченню феномена субкультури влади. Об'єктом дослідження постає політична еліта сучасної України, яка, з точки зору автора, уособлює в своїй діяльності культурні особливості реалізації владних практик в соціум у цілому. Особлива увага приділяється проблемі методологічних принципів та методів визначення специфічних рис феномена субкультури влади.

За основу методології дослідження взято поєднання мікрополітичного (біографічного) та макрополітичного підходів. Простежено особливості формування ціннісної системи та поведінкового коду політичного класу України за часи незалежності. Виявлено наявність константних (тренди непотизму, патерналізму та групової замкненості) та інноваційних (тенденція зниження рівня соціально-політичної інклюзивності та зростання конфліктного характеру міжгрупової комунікації) елементів у структурі вітчизняної субкультури влади.

Констатується, що схильність правлячої еліти до вирішення своїх проблем за допомогою неформальних інститутів та практик, внаслідок її референтності для інших соціальних груп, об'єктивно підтримує існування різноманітних неконвенційних та девіантних соціальних практик серед цих верств, проблематизує загальний характер перебігу політичного транзиту в Україні, роблячи його кінцевий результат важкопрогнозованим тощо.

Ключові слова: демократичний транзит, політична культура, політична влада, політична еліта, політичні цінності, субкультура, інклюзивність.

The political elite of Ukraine as the personification of power subculture

G.V. GRABINA

Odesa I.I. Mechnykov national university, Odesa, Ukraine, E-mail: grabinaanna@gmail.com

Abstract

The purpose of this article is to research the phenomenon of the subculture of power. The object of the research is the political elite of modern Ukraine, which, in the author's opinion, represents in its activities cultural specifics of the implementation of government practices in the society as a whole. Particular attention is paid to the problem of methodological principles and methods for determining specific features of the phenomenon of the subculture of power.

The research methodology is based on the combination of micro-political (biographical) and macro-political approaches. Specifics of formation of the value system and behavioral code of the political class in Ukraine are traced during the period of independence. The availability of constant (trends of nepotism, paternalism and group isolation) and innovative (the trend of decline in the level of social and political inclusiveness and growth of the conflict nature of intergroup communication) elements in the structure of the national subculture of power are identified.

It is stated that the tendency of the ruling elite to solve their problems through informal institutions and practices due to its referentiality for other social groups, objectively supports the existence of various unconventional and deviant social practices among these layers, problematizes the general nature of the course of political transit in Ukraine, making its end result difficult to predict etc.

Key words: democratic transit, political culture, political power, political elite, political values, subculture, inclusiveness.

Постановка проблеми. Кризовий характер українського варіанта суспільно-політичного транзиту об'єктивно стимулює науковий інтерес до глибинних чинників, які обумовлюють траєкторії змін в країні протягом останніх років. Серед інших такими чинниками слід вважати патерни владних відносин, що імпліцитно закладені в культурному коді нашого суспільства. Враховуючи відверто «лідер-

ський» характер вітчизняної політики, особливу актуальність має дослідження групових атрибутів українського політичного класу, який постає, з точки зору автора статті, уособленням субкультури влади.

Аналіз досліджень і публікацій. Комплексний характер проблеми впливу культурних атрибутів учасників політичного транзиту на характер і кінцеві результати перебігу цього

© Г.В. Грабіна, 2016

процесу обумовив наявність сталого інтересу з боку представників цілої низки наук суспільствознавчого профілю. Зокрема, ретельному аналізу було піддано питання впливу культурних матриць суспільств на зміст їхньої політичної еволюції (роботи І. Яковенко) [14], особливості адаптації окремих груп населення транзитивних соціумів до зміни соціокультурної парадигми їхнього існування (дослідження Ю. Левади) [4], психологічних аспектів владних відносин (студії О. Шестопаля) [13], ритуальних жанрів політичного дискурсу (дисертація Л. Стрий) тощо [11].

Виклад основного матеріалу. Намагаючись виявити фундаментальні атрибути субкультури влади, відтвореної сьогодні в українському суспільстві, слід звернутися, перш за все, до визначення її культурного бекграунду, встановити факт її еволюційної тягlosti чи, навпаки, дискретності історичного розвитку. З точки зору автора статті, значну евристичну ефективність у цьому сенсі має поєднання методологій мікро- та макрополітичного підходів під час аналізу політичної дійсності. Інструментарій першого дає можливість «побачити велике через мале» та, завдяки акцентуації на конкретних постатях та їхніх життєвих стратегіях, дозволяє побудувати науковий нарратив у руслі політичної антропології. Логічні процедури другого підходу уможливають квантифікацію сутності проблеми за допомогою наукових абстракцій рівня «чистих соціологічних типів», утворених завдяки узагальненню фактів широкомасштабних соціальних зрушень та перетворень.

Саме під час застосування мікрополітичного (біографічного) підходу стає зрозуміло, що основним рушієм суспільно-політичних перетворень кінця 1980 – початку 1990-х рр. була генерація, представники якої пройшли основні етапи соціалізації в межах культурної матриці радянського суспільства. Асимільовані їхньою свідомістю системи політичних цінностей, зразки конвенційної поведінки і, більш широко, – стереотипи повсякденних соціальних практик, визначним чином впливали на вибір цими суб'єктами тактик та стратегій пристосування до викликів соціального середовища, вироблення сценаріїв акомодатії цього середовища до власних потреб тощо.

Однією з характерних спільних рис представників генерації «початку транзиту» була висока пріоритетність компромісу над конфліктом, взаємного пристосування над анігіляцією [2]. Соціологічні дослідження підтверджують цю особливість політичної культури українців. Так, зокрема, найбільш розповсюдженою формою прояву політичного стилю громадян новоутвореної політії було переконання друзів, близьких, знайомих у правоті своїх політичних поглядів (25,5% респондентів). Цей стиль, позначений вітчизняними дослідниками

як «активне контактування», значно випереджав такі, як «обмежена демонстративність» (10% опитаних), «дієвий нонконформізм» (7,6%), «радикальна демонстративність» (7% респондентів) [8, с. 59-64]. Зазначена особливість масової політичної комунікації початкового етапу суверенізації певним чином вплинула і на характер владних практик, які реалізовувалися на всіх рівнях українського суспільства.

Але формальна приналежність «пересічних українців» та представників новонародженої еліти до одного – пізньорадянського покоління все ж таки не скасовувала наявність відчужених розбіжностей між кодами та укладами цих колективних акторів політичного переходу. Розбіжності були породжені як, власне, політичними, так і соціокультурними (майнові та статусні умови соціалізації) чинниками.

На формування загальногрупових особливостей вітчизняної субкультури влади визначальним чином впливав характер початкового етапу політичного транзиту України. Класична транзитологія констатує наявність двох «чистих» варіантів розгортання демократичного переходу (конфліктного та пактового), кожен з яких передбачає різне співвідношення елементів конфлікту/консенсусу, боротьби/кооперації культурних кодів учасників трансформаційних процесів. Однак, всупереч цьому, політична практика виявилася набагато складнішою за теоретичні схеми і в становленні незалежної української спільноти сполучалися елементи одразу двох протилежних сценаріїв взаємовідносин груп, що контролювали на той час владні ресурси та повноваження. Конфлікт або розкол еліт простежувався по лінії взаємовідносин республіканської еліти на чолі з Л. Кравчуком та загальнорадянської еліти на чолі з М. Горбачовим. Другий сценарій початку політичного транзиту – пакт еліт – був реалізований у відносинах між українськими «націонал-комуністами» та представниками націонал-демократичного табору на чолі з В. Чорноволом. Політичним підсумком такого пакту стало утворення симбіотичного владного суб'єкта (принаймні – на період з 1991 до 1994 рр.), в якому націонал-комуністи відповідали за кадровий склад, а націонал-демократи за легітимацію самого факту його існування [7, с. 159]. Така «кентаврічна» структура українського політикуму не обмежувалася лише його кордонами, виступаючи своєрідною квінтесенцією політичного життя вітчизняного соціуму перших років незалежності. Домінантними ознаками українського «геному влади» та, відповідно, культури її застосування були матричні варіанти пізньорадянської політичної культури з усіма притаманними їй позитивними та негативними особливостями, а основним агентом владних практик залишалася «пострадянська людина», ретельно досліджена Ю. Левадою [4].

Аналіз соціуму влади ранньо-суверенного українського суспільства був би неповним, якщо не звернутися до бодай стислого аналізу культурних характеристик такої його групи, як «директори». Формально, за своїм розташуванням в еліті новопосталої української держави, вони тяжіли більше до когорти «націонал-комуністів», ніж до націонал-демократичної складової вітчизняного політикуму. Знаковими постатями в цій групі слід вважати таких функціонерів, як, зокрема, Л. Кучма, Є. Звягільський, В. Бойко, А. Франчук та інші. Належачи до одного з «націонал-комуністів» покоління 1930 – 1940 рр. і маючи в своїй біографії сторінки знаходження в лавах КПУ (іноді, – на досить помітних керівних посадах), «директори», поряд із цим, були носіями іншої суспільно-політичної та економічної матриці, яку умовно можна позначити як «технократизм». Переважна більшість представників цієї частини соціуму влади пройшли складний шлях від рядових працівників великих підприємств до їхніх керівників, значна частина з них розпочинала свою кар'єру в невеликих містечках та селах країни. Не маючи значного «стартового капіталу», під час свого кар'єрного зростання, вони постійно опікувалися підвищенням рівня своєї освіти, віддаючи перевагу, як правило, технічній та економічній її складовим. Варто згадати той факт, що представники групи «директорів» є авторами технічних патентів, винаходів, впроваджених у свій час в реальне виробництво. Добре розуміючи як алгоритми функціонування конкретних підприємств, так і логіку сектора важкої промисловості в цілому, згадані функціонери були носіями соціально-економічних цінностей «радянського модернізму», важливе місце серед яких посідали норми трудової етики, ієрархічної підзвітності, планування тощо. Позбавлені на груповому рівні ідеалістичного мрійництва, представники цієї групи вітчизняної еліти трансливали цінності матеріалізму та патерналізму на інші соціальні верстви, які виступали в ролі «міноритарних» агентів початкових етапів політичного транзиту в Україні. Слід особливо наголосити, що т.зв. «директори» виступали як своєрідна корпоративна група українського політичного процесу: вони підтримували сталі офіційні стосунки (що було цілком природно в умовах планової економіки та існування єдиного народногосподарчого комплексу пізнього Радянського Союзу) та вибудовували мережу неформальних зв'язків, вдаючись, у тому числі, до тактики укладання вигідних шлюбів.

Характер кризових явищ внутрішньополітичного процесу України початку 1990-х рр. поряд із фактом контролю «директорами» великих підприємств, що виступали в ролі містоутворюючих, а також згадані вище неформальні зв'язки між родинними цими функці-

онерів – постали комплексним каталізатором, що сприяв швидкому перетворенню цієї частини вітчизняного політикуму з «групи в собі» на «групу для себе». Вже у 1992 році (призначення Л. Кучми на посаду прем'єр-міністра) фіксується активне входження групи «директорів» до структур виконавчої гілки влади. Консолідована присутність групи спостерігалася і на рівні законодавчої гілки влади – у Верховній Раді України першого скликання існувало неформальне об'єднання депутатів – керівників великих підприємств, яке спостерігачі позначали терміном «директорат». Політичний потенціал «директорів» підкріплювався і відповідними електоральними симпатіями працівників галузі важкої промисловості, внаслідок чого в країні тих років існував т.зв. «червоний пояс» – Східні та Південні регіони, населення яких стало голосувало за депутатів, які належали до групи «директорів» або до політичних партій, підтримуваних ними (переважно – СПУ та КПУ). Останній факт, в свою чергу, надав їй представникам можливість екстраполювати свої уявлення про належний стан соціально-економічних та політичних відносин на суспільство в цілому (конституційна модель 1996 р.).

Своєрідною рецесивною складовою вітчизняної культури влади перших років була її націонал-демократична компонента (уособлена постатями дисидентів, чії життєві стратегії сприймалися «пересічними громадянами» тривалий час як девіантні). На початковому етапі незалежного існування країни вона знайшла свій прояв у формально-ритуальному вимірі політико-владних відносин. Саме з діяльністю цієї частини соціуму влади був пов'язаний певний політичний романтизм (ідеї просвітництва мас, європейської інтеграції, рівності та братерства), який дозволяв більш прагматичній частині правлячого класу згладжувати «тертя» між власними кодами та укладами і відповідними культурними атрибутами широких мас. Зокрема, давалася взнаки відсутність загального стандарту особистісного успіху (однієї з центральних категорій субкультури влади), поширеного як на рівні «простих українців», так і на рівні груп політичного класу [5, с. 134; 9, с. 92].

Закономірне «омолодження» правлячого класу за рахунок входження до його лав т.зв. «покоління шістдесятих» мало, на перший погляд, багатообіцяючі для українського суспільства перспективи. Аналіз біографій 50 провідних (на початок другого десятиліття 2000-х рр.) представників вітчизняного політикуму, зроблений автором статті, дав можливість констатувати наступне: лише 2% представників соціуму влади не мали вищої освіти (серед решти – вагома частка осіб, що мали наукові ступені в сфері юриспруденції та економіки), 70% були містянами за народженням, 76% – мали

власний бізнес (найчастіше – великий) (див. Додаток). Ці загальні характеристики молодшої генерації правлячого класу могли б постати запорукою швидкого «модернізаційного прориву» країни, забезпеченого ефективним врядуванням та раціоналізацією політичного процесу в цілому. Проте були зафіксовані й інші показники. Так, 40% досліджених осіб починали робити свої кар'єри в структурах компартії чи комсомолу, а 18% з них активно використовували родинні зв'язки для просування кар'єрними сходами (порівняно низький останній показник є, швидше за все, свідченням на користь того, що «молода» українська еліта ретельно приховує особистісну інформацію, ніж доказом поширення серед неї кар'єрної моделі «self-made-man» – Г. Грабіна). Можна припустити, що «омолодження» еліти та підвищення її освітнього статусу поєднувалося з успадкуванням певних поведінкових стереотипів від еліти номенклатурного типу, яка і розпочинала процес політичного транзиту.

Закономірною проекцією атрибутів колективної культури молодих представників соціуму влади на суспільство в цілому стало те, що спільна риса їхньої біографії – «силове підприємство» початку 1990-х рр. – стимулювала зниження ступеня інклюзивності політичних структур та відносин, який фіксувався на початку процесу переходу. Багаточисленні бізнес-конфлікти та специфічний інструментарій їхнього розв'язання були перенесені молодими функціонерами у сферу політики. Враховуючи той аксіоматичний факт, що саме еліта (в українському випадку – політико-економічна) виступає в якості референтної групи для суспільства, яке потерпає від ціннісної аномії, стимульованої негараздами початкових етапів політичного транзиту, культурні ознаки правлячого класу почали швидкими темпами поширюватися і серед непривілейованих акторів суспільної комунікації.

Постійно балансує на межі внутрішньогрупового конфлікту та намагаючись зберегти статус колективного розпорядника суспільних ресурсів, представники українського соціуму влади продовжили апробований старшим поколінням правлячого класу сценарій розбудови розгалужених мережевих зв'язків, захищених від офіційно декларованих ідеологічних конфліктів. На сьогодні тенденцію до неопотизму демонструють всі, без винятку, сегменти українського політикуму. [1, с. 20; 10, с. 39]. Ці «родинні зв'язки» представників українського соціуму влади виступають в якості своєрідного «амортизатора» боротьби різних груп за політичний ресурс. Співучасть у контролі над ключовими підприємствами та навіть галузями економіки, взаємні інвестиції до різноманітних (іноді – полярних) політичних проектів, наявність «власних» фракцій у парламенті різних скликів дає можливість представникам прав-

лячого класу комфортно почуватися незалежно від того, в якому з таборів вони наразі перебувають – у провладному чи опозиційному.

Щодо мотивації участі в публічній політиці представників вітчизняного соціуму влади досить красномовними слід вважати наступні дані, наведені А. Зоткіним: на 2006 р. «бізнесмени» та «професійні політики» були в списках усіх провідних партій України. З цих функціонерів 65,7% отримували доходи від дивідендів, роялті та відсотків від депозитів. Друге місце за надходженнями належало власному бізнесу – 18,8% та невизначеним у деклараціях доходам – 14%. Симптоматично, що доходи від зарплати в державних органах влади та науково-викладацької діяльності складали в деклараціях цих осіб лише 1,2% та 0,04% відповідно [3, с. 294].

Звісно, що, крім «ренто-орієнтованих» суб'єктів політичної взаємодії, серед «молодих» представників українського соціуму влади були й особи, які торували свій кар'єрний шлях в ідеологічній системі координат. Значний успіх опозиційного на 2004 р. політика – В. Ющенко засвідчив певну рецепцію націонал-демократичної складової українського геному влади, яка з того часу поступово почала змінювати свій статус із рецесивної на домінуючу. Щире бажання нового Президента перетворити національну ідеологію на один з принципів формування уряду засвідчило наявність серед українського політикуму осіб, яких, з певним ступенем припущення, можна позначити як «ідеократи».

Вітчизняні дослідники фіксують серед українських функціонерів і тих, для яких політика дійсно виступає в ролі «професії та покликання», виконуючи, окрім іншого, і вагомую компенсаторну роль. Для осіб з такою мотиваційною основою, політика постає як своєрідна «гра», результатом якої стає «виграш» – публічне визнання, або «програш» – така ж публічна зневага [10, с. 136]. Таким чином, є підстави констатувати присутність у вітчизняному соціумі влади принаймні трьох політико-антропологічних типів: «ренто-орієнтовані бізнесмени», «ідеократи» та «компенсаторні особи».

В українській політичній науці досить розповсюдженою є теза про відверто лідерський характер вітчизняного правлячого класу. В цьому сенсі, з точки зору автора, слід констатувати певний «дрейф» субкультури влади від ідеологічних атрибутів до атрибутів особистісної лояльності. Дійсно, якщо на початку 1990-х рр. в країні робилися спроби створити структури загальнонаціонального представництва за ідеологічною ознакою (йдеться про різноманітні партії, в назвах яких були присутні ідеологічні «маркери»), то, починаючи з 2000-х рр. (у хронологічному вимірі) та з активізацією «молодої еліти» (у вимірі змістовності), значна частина партійних проектів поча-

ла містити в своїх назвах маркери особистісної «приналежності». Така новація одразу привернула до себе увагу дослідників та дозволила (у сукупності з даними інших спостережень) зробити невтішні для вітчизняного політикуму висновки. Йдеться про те, що внутрішня будова нових партійних структур, формула, за якою вибудовуються взаємовідносини їхніх ключових осіб (*primus inter pares*), непублічний характер мереж групової комунікації, своєрідне «правило омерти» на фізичну недоторканність провідників «кланів», що діяло до 2010 року – комплекс цих та деяких інших атрибутів вітчизняної субкультури влади характеризують її як таку, що не є притаманною для демократичного суспільства початку ХХІ століття. Недаремно політологи використовують для позначення колективних рис правлячого класу змістовно наближені одне до одного поняття «дефектної демократії», «неопатримонального режиму» та/або «неофеодалізму» [12].

Знакові характеристики вітчизняної субкультури влади проявляються, в тому числі, в спадковості поколінь. Вагомим засобом зміцнення крос-групових зв'язків продовжують залишатися згадані вже вище шлюби між представниками впливових груп політико-економічних «акціонерів» країни, культивується специфічна система цінностей, яка формує особливу картину світу та систему самоідентифікацій, елементи етикету та окрему «групову мову». По відношенню до останньої, йдеться як про спільну термінологію (іноді, навіть, наукову – Г.Грабіна), за допомогою якої впорядковується загальногрупова картина світу, так і про певні спільні сленгові конструкції, т.зв. «глибоку мову», завдяки якій представники соціуму влади значно заощаджують час на дешифруванні текстів та контекстів групової взаємодії. Вітчизняні дослідники зазначають, що з виходом на політичну арену молодого покоління українського соціуму влади політична мова збагатилася як економічними категоріями («інфляція», «бюджет», «транш», «маржа»), так і специфічною термінологією кримінальної субкультури («розбірки», «тема», «злив», «наїзд») тощо. Враховуючи загальногрупові біографічні характеристики представників «молодої еліти» країни, такий лінгвістичний мікст не викликає значного подиву у спостерігачів, поряд і з тим фактом, що, породжений спільними цінностями, поведінковий код правлячого класу закріпився не лише у специфічній лексиці, але й у сигнальних реакціях (жестикуляція), символах та аксесуарах групи, а також в особливих нормах ставлення до представників інших соціальних прошарків [6, с. 16; 3, с. 289]. Вартою уваги обставиною є й той факт, що аут-груповою політичною мовою соціуму влади має, принаймні, два виміри. Перший, так би мовити «поверховий», складається з лінгвіс-

тичних конструкцій, які покликані переконати громадян у прихильності правлячого класу цінностям демократії, модернізму та європейській геополітичній орієнтації: «народовладдя», «реформи», «субсидіарність», «децентралізація», «євроінтеграція» тощо. Другий – «глибинний» – вимір є антитезою першому. Він сповнений цінностями примордіалізму, патерналізму, нативізму тощо. Використовуючи його, правляча еліта провокує ресентимент традиціоналістських складових колективної свідомості підлеглих, шукаючи, знову ж таки, додаткове джерело легітимації своєї справжньої, «реальної» політики.

«Акціонерний» стиль побудови міжгрупових зв'язків в українському соціумі влади проявляється, зокрема, й у специфічній горизонтальній мобільності «молодої» еліти. Показовою в цьому сенсі є кадрова політика президентів України 2000-х рр. під час формування персонального складу центральних та регіональних органів державної влади. Одна й та ж людина в різні періоди своєї кар'єри могла вільно переходити зі сфери приватного бізнесу до сфери державного управління. Схильність правлячого класу до автаркії знаходила свій прояв у призначенні на керівні посади голів Адміністрації Президента України, СНБО, особистих радників тощо, бізнес-партнерів та друзів очільників держави. Взаємне перетікання управлінських кадрів зі сфери бізнесу до сфери публічного врядування та навпаки, намагання стабілізувати політичний процес завдяки використанню неформальних зв'язків та (останнім часом – достатньо часто) особистих фінансових фондів суб'єктів управління було характерно не лише для вищих щаблів соціуму влади в Україні, але й для регіонального та місцевого його рівнів.

Заслуговує на увагу той факт, що структура влади на рівні великих міст України також має відверто елітистський характер. В ній домінують дві групи «гравців» – керівництво виконавчої влади та представники великого бізнесу. Кожен зі згаданих акторів має певну автономію з відносною перевагою на користь великого бізнесу. Дійсно, як засвідчили події розгортання кризового політичного процесу 2014 – 2015 рр. на Сході та Півдні України, великий бізнес здатний не лише втручатися в простір міської і навіть регіональної політики, але й може виступити в ролі стабілізатора політичної взаємодії, надаючи свої кадрові, фінансові та інформаційні ресурси офіційним органам виконавчої влади і таким чином і врешті-решт – підняти свій статус до рівня повноцінного партнера державної політики управління територіями. Такі постаті, як В. Немировський та І. Палиця для Південного регіону, С. Тарута, І. Коломойський та Б. Філатов для Східного регіону України своєю діяльністю значно компенсували інституційну слабкість української держави

в умовах зростання внутрішньо- та зовнішньо-політичних викликів, але, як це не парадоксально, одночасно і закріпили її. На сьогодні структури політико-економічного впливу, створені цими й іншими особами, виступають вагомими важелями у внутрішньо-груповій взаємодії вітчизняного соціуму влади та, в деяких випадках, у ролі інститутів впровадження внутрішньополітичних рішень, альтернативних офіційним.

Генеральний алгоритм життєдіяльності української еліти на загальнонаціональному та регіональному рівнях був засвоєний одним із найбільш впливових соціальних партнерів політичного класу – державною бюрократією. Вище вже зазначався той факт, що чіткої межі між бюрократами вищого ешелону та «професійними» політиками в Україні не існує. Що ж до основної маси представників бюрократичного апарату, то їхні культурні атрибути повністю відповідають культурній матриці «посткомунізму». Інакше кажучи, середньостатистичний вітчизняний бюрократ, – це такий же ренто-орієнтований актор, як і політик-бізнесмен. Така політико-антропологічна спорідненість публічних політиків та державних бюрократів створює надзвичайно сприятливе середовище для режиму політичної олігополії, що відтворюється українським соціумом влади. Аналіз культурних атрибутів українського політичного класу дає можливість виявити ще одне свідчення на користь того, що між операційним кодом старої генерації вітчизняної еліти та її молодим поколінням існує певна спадковість. Йдеться про значний рівень корпоративної солідарності. До останнього часу представники переважної більшості груп «політичних акціонерів» демонстрували розуміння необхідності обмежувати конфліктний потенціал елітарної взаємодії, зберігаючи негласну систему стримувань та противаг. Доля Президента України В. Януковича є повчальним уроком для будь-кого, хто має справу з корпоративними структурами – абсолютна влада може призвести до абсолютної катастрофи. Під останньою, з точки зору «логіки влади», слід розуміти радикальне повернення «пересічних

українців» до процесу формування політичного порядку денного, яке відбулося внаслідок революційних подій 2013-2014 рр. Відтепер найбільш впливовим групам соціуму влади доводиться витрачати додаткові ресурси не тільки на «залагодження» взаємних непорозумінь, але й на постійну комунікацію з політизованими структурами самоорганізації громадян.

Висновки. Комплекс викладеного матеріалу дає можливість виявити загальнотипологічні риси вітчизняної еліти, як групи, що уособлює субкультуру влади:

1. Попри неодноразово декларований розрив української політичної традиції з радянським минулим останнє регулярно відтворюється в культурних атрибутах кожного нового покоління соціуму влади країни. Поступово досягаючи більшого ступеня відповідності стандартам операційного коду справді демократичної еліти європейської держави на зовнішньо-типологічному рівні (переважно – в сфері політичної естетики), представники українського правлячого класу на рівні ціннісної системи (сфера політичної етики) залишаються переважно класичними носіями культурної матриці посткомунізму.

2. Еволюція субкультури влади за роки незалежності України демонструє як наявність константних елементів, так і певні новації. До перших слід віднести тренди непотизму, патерналізму та станової замкненості. До других, передусім, належить тенденція зниження рівня соціально-політичної інклюзивності та зростання конфліктного характеру міжгрупової комунікації всередині правлячого класу.

3. Схильність правлячої еліти до вирішення своїх проблем за допомогою неформальних інститутів та практик, внаслідок її референтності для інших соціальних груп, об'єктивно підтримує існування різноманітних неконвенційних та девіантних соціальних практик серед цих верств.

Комплекс зазначених особливостей вітчизняної субкультури влади проблематизує загальний характер перебігу політичного транзиту в Україні, роблячи його кінцевий результат важкопрогнозованим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бердинских К. Большая родня [Текст] / К. Бердинских // Корреспондент. – 2010. – № 23. – С. 20-22.
2. Дубровский В. Реформы или инклюзивность: дилемма Петра Алексеевича [Текст] / В. Дубровский // Зеркало недели. – 2014. – 14 мая. – С. 4.
3. Зоткин А.А. «Львы» и «лисы» украинской политики. О властвующей элите: монография [Текст] / А.А. Зоткин. – К.: Наукова думка, 2010. – 341 с.
4. Левада Ю.А. Homo Post-Soveticus. Человек приспособленный [Текст] / Ю.А. Левада // Общественные науки и современность. – 2000. – № 6. – С. 5-24.
5. Негус К. Креативность. Коммуникация и культурные ценности: монография [Текст] / К. Негус, М. Пикеринг; пер. с англ. – Х.: Изд-во Гуманитарный центр, 2011. – 300 с.
6. Петренко В. Особливості визначення політичної мови [Текст] / В. Петренко // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2. – С. 16-24.
7. Політологія посткомунізму: Політологічний аналіз посткомуністичних суспільств: монографія [Текст] / В. Полохало (кер. авт. кол.); Заг. ред.: Є. Бистрицький. – К.: Політична думка, 1995. – 368 с.

8. Резник А. Стилиевые признаки общественно-политических практик населения Украины и факторы их формирования [Текст] / А. Резник // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 4. – С. 50-64.
9. Розумний М. Український персоналізм як фактор політичної культури [Текст] / М. Розумний // Політичний менеджмент. – 2005. – № 3. – С. 91-99.
10. Руденко С. Вся Юлина Рать. Окружение Юлии Тимошенко от «А» до «Я»: монографія [Текст] / С. Руденко. – К.: «Саммит-Книга», 2007. – 224 с.
11. Стрий Л.І. Ритуальні жанри українського політичного дискурсу: структурно-семантичний та лінгвопрагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук, спец.: 10.02.01 [Текст] / Л.І. Стрий. – К.: Ін-т української мови НАН України, 2015. – 19 с.
12. Фисун А.А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации: монографія [Текст] / А.А. Фисун. – Х.: Константа, 2006. – 351 с.
13. Шестопап Е.Б. Психологический подход к анализу российских политических элит [Текст] / Е.Б. Шестопап // Вестник Моск. ун-та. Сер.12: Полит. науки. – 2011. – № 6. – С. 74-88.
14. Яковенко И.Г. Большая и малая традиции европейской культуры: к постановке проблемы [Текст] / И.Г. Яковенко // Общественные науки и современность. – 2005. – № 4. – С. 86-99.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2016

REFERENCES:

1. Berdinskykh, K., 2010. Bol'shaya rodnya [Big family]. Korrespondent 23, 20 – 22 (in Russian).
2. Dubrovskyy, V., 2014. Reformy ili inkluzivnost': dilemma Petra Alekseevicha [Reform or inclusion: the dilemma of P.Poroshenko]. Zerkalo nedeli 19, 4 (in Russian).
3. Zotkin, A.A., 2010. «L'vy» i «lisy» ukrainskoi politiki. O vlastvuyushchei elite: monografiya [Lions and foxes of Ukrainian policy. About the ruling elite: monograph]. Kyiv (in Russian).
4. Levada, Yu.A., 2000. Homo Post-Soveticus. Chelovek prispособlennii [Homo Post-Soveticus. Human adaptation]. Obshchestvennye nauki i sovremennost' 6, 5 – 24 (in Russian).
5. Nehus, K., Pykerinh, M., 2011. Kreativnost'. Kommunikatsiya i kul'turnie tsennosti: monografiya [Creativity. Communication and cultural values: monograph]. Kharkiv (in Russian).
6. Petrenko, V., 2007. Osoblyvosti vyznachennya politychnoy movy [Defining characteristics of political language]. Politychnyy menedzhment 2, 16 – 24 (in Ukrainian).
7. Politolohiya postkomunizmu: Politolohichnyy analiz postkomunistychnykh suspil'stv: monografiya [Political science of post-communism. Political analysis of the post-communist societies: monograph]. 1995. Kyiv (in Ukrainian).
8. Reznik, A., 2007. Stilevyie priznaki obschestvenno-politicheskikh praktik naseleniya Ukrainy i faktoryi ih formirovaniya [Stylistic features of social and political practices of the Ukrainian population and the factors of their formation]. Sotsiologiya: teoriya, metody, marketing 4, 50 – 64 (in Russian).
9. Rozumnyy, M., 2005. Ukrayins'kyi personalizm yak faktor politychnoy kul'tury [Ukrainian personalism as a factor of political culture]. Politychnyy menedzhment 3, 91-99 (in Ukrainian).
10. Rudenko, S., 2007. Vsyu Yulina Rat. Okruzhennye Yulii Timoshenko ot «A» do «Ya»: monografiya [Julia's entire army. Yulia Tymoshenko environment from A to Z]. Kyiv (in Russian).
11. Stryu, L.I., 2015. Rytual'ni zhanry ukrayins'koho politychnoho dyskursu: strukturno-semantichnyy ta lnhvoprahmatychnyy aspekty: aftoref.dis. ...kand. Filolog. Nauk: 10.02.01 [ukrayins'ka mova] [Ritual genres of Ukrainian political discourse: structural-semantic and lingvopragmatic aspects.- synopsis...Candidate of Philology, specialty in Ukrainien]. Kyiv (in Ukrainian).
12. Fisun, A.A., 2006. Demokratiya, neopatrimonializm i globalnye transformatsii: monografiya [Democracy, neopatrimonialism and global transformations: monograph]. Constant, Kharkiv (in Russian).
13. Shestopal, E.B., 2011. Psihologicheskii podhod k analizu rossiyskikh politicheskikh elit [Psychological approach to the analysis of the Russian political elite]. Vestnik Moskovskogo universiteta, vol. 12, 6, 74 – 88. (in Russian).
14. Yakovenko, I.G., 2005. Bolshaya i malaya traditsii evropeyskoy kulturyi: k postanovke problemy [Major and minor traditions of European culture: to the problem]. Obshchestvennye nauki i sovremennost 4, 86 – 99 (in Russian).

Грабіна Ганна Вікторівна – аспірант
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
Адреса: 65058, м. Одеса, Французький бул., 24/26
E-mail: grabinaanna@gmail.com

Grabina Ganna Viktorivna – postgraduate
Odesa I.I. Mechnykov national university
Address: 24/26, Fransuzskii Blvd., Odesa, 65058, Ukraine
E-mail: grabinaanna@gmail.com